

Helmi Niemen haastattelu

Viisasten kerhot

Haastattelijana Sami Kallio

Helmi (Helvi) Niemen haastattelu

Sami Kallio

Mummoni Helmi Niemen isän suku on kotoisin Pistojärven Hirvisalmen kylästä. Kylä oli perustettu vasta 1800-luvun puolivälissä ja oli vielä pieni. Asukkaita oli ennen heimosotia alle 70 henkeä, jotka kuuluivat kahteen sukuun. Nämä olivat Potapoff ja Jakovleff. Suvut olivat tietenkin jo yhdistyneet monien avioliittojen kautta.

Potapoffin suvun kantaisä oli Potahvei Seppänen, joka eli Pistojärvellä 1700-luvun loppupuolella. Potahvein poika Iivana oli puolestaan Hirvisalmen Potapoffien kantaisä. Vuoden 1915 paikkeilla mummoni isoisä Jeremie Potapoff s. 1861 asui perheineen uudessa talossaan. Aiemmin hän asui samassa talossa isoveljensä Huotarin s. 1857 kanssa, mutta äidin kuoltua uudenvuodenaattona 1913 ja maanomistuksen uudistuessa oli otollinen aika muuttaa asumaan omaan taloon. Jeremie oli pitkän linjan laukkukauppia, jonka kauppalaue oli Turun seudulla. Jeremien veljellä Kliimolla oli maakauppa Mynämäellä, joten hän pystyi käyttämään sitä tukikohtanaan. Aluksi Jeremie kantoi reppua kävellen, mutta myöhemmin kulki hevosella. Kauppaa Jeremie teki erityisesti nahoilla.

Jeremie Potapoff 1861-1937

Jeremien elämän alkutaival ei ollut helppo. Hänen isänsä, joka oli myös nimeltään Jeremie, hukkui veljineen karhunmetsästysretkellä 1865 syysmyrskyn yllättäessä, minkä lisäksi 1860-luvun lopun katovuodet tekivät äiti Okahviele perheen elatuksen vaikeaksi. Jeremiellä oli kuitenkin kauppiaan vaistot ja erityisen hyvä päässäälaskutaito, minkä seurauksena hänen talonsa oli varsin vauras. Lehmien ja lampaiden lisäksi pidettiin poroja, sillä Hirvisalmen lähistöllä oli hyviä jäkälämaita. Poroilla ajettiin rahtia muun muassa Vienan Kemistä ja Kieretistä. Kalastus oli tärkeä elinkeino ja kalojakin Jeremie möi toisinaan Oulun tai Kajaanin markkinoilla.

Jeremien uusi talo sijaitsi luonnonkauniilla paikalla niemen nokassa Ohtajärven rannalla. Kaikki naapurit olivat enemmän tai vähemmän läheisiä sukulaisia.

Jeremien vaimo Natalie Kiriloff s. 1864, oli kotoisin järven toiselta puolelta Ohdan kylästä. Natalie jäi Jeremien tavoin nuorena orvoksi. Hänen kaikki isovanhempansa olivat vanhauskoisia ortodokseja. Natalien isän serkku oli muuten I.K. Inhan haastattelema ”Musta-Miikula” eli Nikolai Kiriloff. Natalien siskon Iron poika taas oli tuleva kauppaneuvos Janne Rajamaa.

Jeremien ja Natalien perheeseen syntyivät tyttäret Katri s. 1885, Okku (Olga) s. 1888, Stepanie (Selma) s. 1893, Ustenie s. 1895, ja Mari s. 1902. Jeremien ainoa poika Aleksanteri (Samppa) s. 1899 oli perheen silmäterä. Katri oli naimisissa samalla kylällä Vasili Potapoffin kanssa. He saivat seuraavat lapset: Ossippa (Oskari), Tekla (Helga), Aleksi, Antti, Pekka ja Mikko. Olga taas meni naimisiin Hämeenkylässä Huotari Tarasoffin (sittemmin Heikki Isoniemi) kanssa. He saivat kaksi lasta Marian (Maijan) ja Aleksanterin (Sampan).

Vaikka Pistojärvi oli syrjässä maailman tapahtumista, tieto suurista tapahtumista tuli sinne nopeasti. Selma muisti vielä vanhanakin Titanicin uppoamisen aiheuttamaa järkytystä. Tapauksesta tehtiin laajalle levinnyt laulu.

Ensimmäinen maailmansota vaikeutti kaupankäyntiä ja perheen miehet menivät töihin Muurmannin radalle hakemaan lisätienestää. Samppa joutui 15-vuotiaana heti raskaisiin töihin ja joutui siellä kantamaan ”satakiloisia” säkkejä. Työnjohtajan mielestä hän näytti sen verran huonotuuliselta, että käski Samppea nauramaan samalla kun kantoi näitä säkkejä. Hän kärsi selkävaivoista lopun ikäänsä. Maailmansotaan Samppa ei nuoruutensa vuoksi sentään joutunut.

Ensimmäisen maailmansodan päätyttyä sotaan osallistuneet miehet palasivat kotiin. Selma odotti kotiinpalaajia, sillä hän oli lupautunut menemään naimisiin Paavo Takavaaran ent. Potapoffin kanssa. Pettymys oli suuri kun selvisi, että sodasta huonossa kunnossa palannut Paavo oli jo ehtinyt mennä naimisiin Vuokkiniemellä. Selma vannoi, ettei ikinä mene naimisiin ja tämän lupauksen hän piti. Paavo ja Samppa pysyivät kuitenkin hyvinä ystävinä. Pian he olivat myös taistelutovereita.

Samppa ja Takavaaran Paavo

Vuonna 1918 suomalaiset joukot tulivat Vienaan. Hirvisalmi oli hyvin suomalaismielinen kylä ja kaikki kylän miehet liittyivät suojeluskuntaan. Tämä johti erinäisiin ongelmiin valkoisten suomalaisten vetäytyttyä pois, mutta vuonna 1920 oltiin jälleen valmiita liittymään karjalaisiin joukkoihin taistelussa bolshevikkeja vastaan. Hirvisalmi joutui taistelulentäksi 21.7.1920. Bolshevikit tekivät yllätyshyökkäyksen kesken hautajaisten ja ottivat useita kyläläisiä vangiksi mm. Sampan. Valkoiset karjalaiset joukot ohtalaisen Janne Liehun komennossa olivat kuitenkin lähellä ja kävivät puolustamaan kylää. Taistelussa saavutettiin torjuntavoitto, mutta hinta oli kova. Useita karjalaisia kaatui, muun muassa Sampan serkku Romana Ohdasta ja pikkuserkku Antti Salmenkorva. Jeremien tyttären Katrin mies Vasili Lehto (Potapoff) katosi jäljettömiin. Oletettavasti hänet tapettiin. Samppa puolestaan onnistui pakenemaan vangitsijoiltaan. Sampan siskojen kertoman mukaan häntä pidettiin vankina ladossa ja bolshevikkien tarkoituksena oli tappaa ladon vangit ampumalla heitä konekiväärillä. Ladon takana meni kuitenkin oja

ja Samppa pääsi tätä ojaa pitkin ryömimällä pakenemaan. Samppa lähti muiden karjalaisten miesten kanssa Suomeen kunnes tilanne rauhoittuisi. Jeremie auttoi leskeksi jääneen tyttärensä suurta perhettä parhaansa mukaan. Bolshevikit ahdistelivat kyläläisiä. Tiedettiin heidän tekevän pidätyksensä öisin, joten miehet nukkuivat piilossa.

Itä-Karjalan kansannousuun 1921–1922 Samppa osallistui myös. Hän kuljetti aluksi hiihtopostia, mutta määrättiin sittemmin Kokkosalmen rintamalle. Sotakokemuksistaan Samppa vaikenä, mutta tietynlainen katkeruus tapahtumien kulusta säilyi.

Kansannousun epäonnistuttua suurin osa suvusta tuli metsiä pitkin Suomen puolelle Kuusamon kohdalla. Pakkanen oli hyvin ankara ja Helga myöhemmin muisteli kuinka hänen nuorin veljensä Mikko oli kääritty niin moniin vaatekertoihin, ettei hänestä näkynyt kuin vähän nenänpäätä.

Monet pakolaisista palasivat takaisin Viaan, mutta Jeremien lapsista palasi vain Ustenie. Hän meni naimisiin suvantolaisen Heikki Nuohinin (Rohkimainen) kanssa, mutta vuoden 1937 kansallisuusvainojen aikaan mies vangittiin ja Ustenie päätyi Siperiaan hiilikaivoksille. Heidän kohtalostaan kuultiin vasta 1960-luvun alussa. Jeremien veli Huotari lähti myös takaisin Karjalaan, mutta hän kuuluu kuolleen kotikylässään luonnollisesti 1937. Huotarin tytär Olga meni naimisiin ja jäi asumaan Pudasjärvelle.

Suku oli nyt tullut Suomeen ja kaikki piti rakentaa alusta. Mukana oli tuotu reessä joitakin tavaroita ja iso kasa arvottomaksi jääneitä paperiruplia. Jeremie jatkoi laukkukauppaa ja samoissa puuhissa toimi Samppakin. Samppa sai Suomen kansalaisuuden melko varhain 1920-luvulla. Sukunimensä hän vaihtoi Potapoffista Salmeksi jo 1920.

Samppa meni naimisiin vuonna 1924 Anastasia (Naimi) Kiriloffin kanssa. Naimi oli kotoisin Pistojärven Suvannon kylän Kaurolan talosta, hänen veljensä Mikko, Miitrei, Teppo ja Potahvei (Tapani) olivat osallistuneet heimosotiin ja tulleet Miitreitä lukuun ottamatta Suomeen, mutta vanhemmat, Miitrei ja Hoto, olivat jääneet Suvantoon. Tapani palasi Suvantoon viedäkseen vanhempansa Suomeen, mutta raja sulkeutui. Hänet vangittiin 1937 eikä hänestä ole sittemmin kuultu mitään. Tapanin vaimo ja tyttäret karkotettiin Siperiaan. Saman kohtalon koki Kiimasvaaraan miehensä kanssa jäänyt Varvara-sisko, joka myös vietiin perheineen Siperiaan. Naimin veli Miitrei pakeni vaimoineen Suomeen 1932 saatuaan vinkin lähestyvistä pidätyksestä. Naimin sisaruksista vain vuonna 1932 synnytykseen kuolleen Marpan lapset saivat jäädä Viaan. Syyttä ei Naimin lempilaulu ollut "Elon mainingit korkeina käyvät, niiden kuohuissa kulkee mun tie..."

Naimin ja Sampan kihlajaiskuva

Uusi koti suvullemme löytyi, Muhoksen Paasilanmäellä vietetyn ajan jälkeen, Oulujoen kunnan Sanginjoelta. Talo ostettiin Olgan mieheltä, Isoniemen Heikiltä. Täällä asui jokivarressa, 1800-luvulla rakennetussa pienessä punaisessa mökissä Jeremie ja Natalie, Samppa ja Naimi sekä Selma. Huoneita talossa oli kaksi, pirtti ja kamari. Pirtissä oli iso leivinuuni ja kamarissa kakluuni. Valaistuksena toimivat öljylamput. Myöhemmin laitettiin kaasupalot ja sähköt.

Eläimiä varten oli talli ja navetta. Lisäksi aittoja. Joen rannassa oli sauna.

Sanginjoen talo

Perheenlisäystä tuli vuonna 1925 kun Samppa ja Naimi saivat Pauli-nimisen poikalapsen. Paulista sanottiin aina, että hän oli epätavallisen kaunis lapsi. Paulin elämä jäi kuitenkin lyhyeksi, hän sairastui keuhkokuumeeseen ja kuoli sairaalassa vain paria päivää ennen mummoni syntymää tammikuussa 1927. Tämä oli perheelle hyvin ankara isku. Mummoni olisi haluttu nimetä Paulin mukaan Paulaksi, mutta pappi oli toista mieltä ja totesi, että ”hänhän on helmi!”. Mummoni nimeksi tulikin siksi Helmi. Hän on kuitenkin aina inhonnut sitä nimeä ja tahtoo itseään sanottavan Helviksi. Muita lapsia ei Sampan ja Naimin perheeseen sitten syntynytkään.

Samppa ja Naimi perustivat Sanginsuuhun kaupan nimellä ”S. Salmen sekatavarakauppa”. Kauppaa tehtiin myös Sanginjoen kotitalosta käsin. Kaupassa myytiin muun muassa kahvia ja sokeria sekä kaikenlaista pikkutavaraa. Vehnät ja jauhot olivat isoissa viidenkymmenen kilon säkeissä. Sokeri puolestaan myytiin topeissa. Niistä iskettiin tarvittaessa aina palanen vasaralla. Naimi piti kiinteää kauppaa samalla kun Samppa kulki Jeremien kanssa samalla hevosella laukkukaupalla tukkityömailla. Hän kulki pääasiassa Utajärvellä, Särkijärvellä ja Kiimingissä. Osti sieltä nahkoja ja möi sitten Oulun torin rannassa eräälle Jaakkoselle jolla oli siellä makasiini.

Sampalla oli myös muuta osaamista, hän muun muassa kengitti kaikki kylän hevoset. Jonkin verran viinakauppaakin Samppa teki kieltolain aikaan. Kerran hän joutui piilottamaan kiljuastian muurahaispesään poliisien varalta (ei niin huono tuuri käynyt kuin eräällä naapurilla joka joutui kiipeämään puuhun). Samppa oli näppärä käsistään, hän saattoi esimerkiksi siepata ampiaisen siivistään, lävistää sen tikulla ja päästää uudelleen lentoon.

Selma puolestaan toimi muun muassa emäntänä tukkisavotoilla ja toimi myös siivoojana kirjailija Paulaharjun talossa, jossa häntä kohdeltiin hyvin ystävällisesti. Kuuleman mukaan hän työskenteli jonkin aikaa myös Kemin Laitasaaren sahalla. Olipa kyseessä millainen työ hyvänsä niin Selma tarttui tuumasta toimeen. Marjojen poimiminen ja myynti oli yksi keskeisistä elinkeinoista. Talossa pidettiin karjaa ja hevosia. Olipa siellä kukkokin. Tätä kukkoa härnättiin peilillä ja siitä tulikin lopulta varsin äkäinen. Lisäksi oli Taru-niminen koira, jonka Samppa opetti sanomaan ”Anna” kun se tahtoi ruokaa. Kerran Samppa unohti makkarapaketin rekeen yöksi mutta Taru ei koskenutkaan siihen vaan vartioi sitä isäntänsä paluuseen asti. Helvi muistaa kun Taru kävi naapurista varastamassa kananmunia. Taru oli ottanut varovaisesti yhden kananmunan kerrallaan ja tuonut Helvin paikalle. Yhteen aikaan pidettiin kanejakin. Nämä olivat Helvin hoidossa. Eräänä päivänä kanit olivat poissa. Helvi kysyi Natalieltä niistä. Natalie vastasi ”onnakko kanikat karvajalat”. Helvi vei Natalien sitten eteiseen ja rupesi pyörittämään hameenhelmoista häntä ”Onko kanikat karvajalat? Onko kanikat karvajalat?” ”Ka ei ole ei...”

Useimmat ruokatarpeet saatiin oman kaupan kautta. Metsänantimia, etenkin marjoja, käytettiin silti laajalti hyväksi ruoanlaitossa. Selma poimi herkkutatteja (kripoja) ja niistä tehtiin sitten sienikastiketta. Selman erikoisuus, todellinen juhlaruoka, oli aprikoosipuuro. Uunijuustoa tehtiin usein. Leipäjuusto oli Naimin herkkua.

Kalaruokia syötiin runsaasti. Etenkin lohta, silakkaa ja maivaa. Kalakeitto kuului arkiruokiin. Lihaa syötiin myös, mutta Helvi ei itse mielellään syönyt omia eläimiä koska oli ehtinyt niihin kiintyä. Kerran lahtari tappoi perheen lehmää, Oivikkia, kirveellä eikä meinannut millään saada sitä hengiltä ja Helvi sitä kovasti itki. Samppa kuitenkin kielsi tämän ja sanoi, että itku tekee vain lehmän kuolemasta vaikeamman. Helvi lopetti itkemisen ja lehmä kuoli.

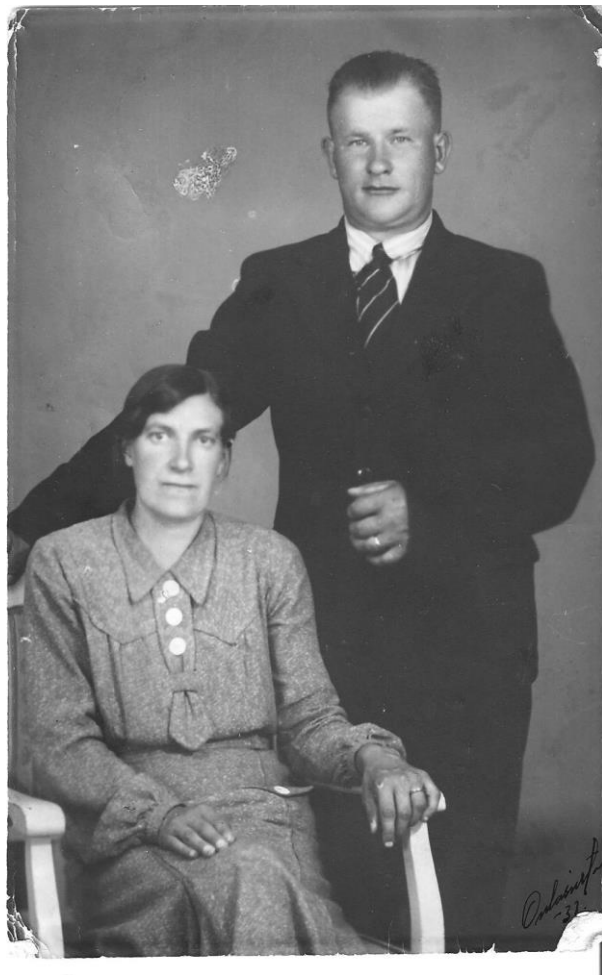
Sanginjokelaiset suhtautuivat uusiin naapureihinsa pääsääntöisesti hyvin. Helvi oli suorastaan kyläkoulun opettajan, Heinosen, suosikki. Hän sai pitää koiranpentunsakin mukana koulutunneilla ja sitä ruokittiin koulun puolelta. Jeremien tullessa hakemaan mummoa koulusta, joskus etuajassakin, opettaja käski koko luokan nousta ylös. Koulussa opittiin mm. uskontoa ja laskuoppia. Vahtimestari keitti keiton joka koulupäivä ja se oli ihan hyvänmakuista. Mummo ystäväystyi pian muiden oppilaiden kanssa eikä ryssittelyä tuolloin juurikaan ollut. Osasyynä suhtautumiseen saattaa olla se, että kauppaa tehtiin suurelta osin velaksi eikä karjalaisia kauppiaita haluttu suututtaa. Samppa liittyi Oulujoen suojeluskuntaan. Kerran sattui että Samppa oli korjaamassa tieosuuttaan ja eräs naapuri, Laukkalan Sulo, rupesi neuvomaan häntä siinä toimessa. Samppa kuunteli aikansa, löi tälle lapion kouraan sanoen "jatka harjoituksia kun sulla näyttää niin hyvin käyttävän" ja marssi sisälle.

Jonkin verran painostusta oli kääntynyt lestadiolaisuuteen. Naimi oli ystäviensä vaikutuksesta jossain määrin lestadiolaisuuteen taipuvainen, mutta muu perhe ei niinkään. Pikemminkin karjalaisesta identiteetistä pidettiin viimeiseen saakka kiinni. Uskottiin koko ajan paluun mahdollisuuteen. Vanhukset puhuivat karjalaa elämänsä loppuun saakka.

Aina yhteisymmärrystä kanta-asukkaiden kanssa ei löytynyt. Oli tuskin kertaakaan, että Selma tuli kaupunkireissulta riitautumatta kenenkään kanssa. Joskus venäjää ja karjalaa käytettiin ikään kuin salakielenä, jos havaittiin jotain paheksuttavaa. "Smotri sie tuotakin..." "Piessan skokuna..." Perheemme oli varsin konservatiivinen, esimerkiksi uskottiin että tuo paha onnea jos nainen laittaa miehelle takin päälle. Riähkä tuli esimerkiksi veitsen jättämisestä pöydälle tai kynnykselle astumisesta, ellei sitten tahtonut paha sille talolle jossa kävi. Tikan koputus talon seinään oli kuoleman enne ja Selma vielä vanhanakin ajoi tikkoja tiehensä talon luota. Hiukset eivät saaneet joutua linnun pesään sillä siitä saattoi sairastua ja kuolla. Pitkälle matkalle lähettäessä heitettiin kolikko portaiden alle uhriksi haltialle. Erilaisista enteistä mainittakoon lisäksi esimerkiksi se, että punaisen langan näkeminen tiesi iloa ja mustan surua tai sairautta.

Kummituksiin ja vanhoihin taikoihin uskottiin. Kävipä kerran myös semmoinen tapaus Sanginjoella, että yöllä rupesi vintiltä kuulumaan kamalaa ryskettä kuin siellä olisi pidetty tansseja. Miehet eivät olleet silloin kotona, mutta erälle metsätyömiehille oli annettu kortteeri. He kävivät vintillä tarkistamassa, mutta mitään ei näkynyt. Helvi muistaa äitinsä nähneen kerran haamun Sanginjoen talon kamarissa. Valkoiseen vaatteisiin ja pitkään viittaaan pukeutunut hahmo oli kävellyt ensiksi Selman vuoteen luokse ja pysähtynyt siihen. Tämän jälkeen se oli tullut Naimia kohti ja pysähtynyt. Sitten haamu meni Helvin sängyn luokse ja pysähtyi siihen. Tämän jälkeen haamu oli mennyt ulos ikkunanpielessä olleen reiän kautta. Naimi meni sitten katsomaan, oliko Helvi vielä hengissä. Kaikki peitot olivat lattialla, mutta mitään muuta epätavallista ei ollut. Haamua ei sen koommin näkynyt.

Katri asui perheineen Martinniemessä, jossa hänen lapsensa työskentelivät sahalla osallistuen myös aktiivisesti Karjala-kerhojen toimintaan. Vanhin poika Oskari kävi uitossa. Alekski puolestaan hankki ammatin autoilijana, hän meni naimisiin Hiljan kanssa, joka muistetaan hyvänä ruoanlaittajana. Helga oli pieni mutta topakka lotta, hän meni naimisiin Uhtuan läheltä kotoisin olleen heimosoturin Mikko Virran kanssa. Helga sanoa pätkäytti aina mitä mieltä hän oli asioista, mutta sitä ei kannattanut ottaa henkilökohtaisesti. Esimerkiksi jostain laulajasta saattoi sanoa ”Piessan karitsa se siellä meäkiy”. Pekka taas oli kova painija, hänen sanotaan olleen tappelupukarin maineessa. Pekka sai pojan avioliiton ulkopuolella, jonka Katri otti kasvatettavakseen. Antti harrasti myös painia. Nuorin veljeksistä, Mikko, oli puolestaan luonteeltaan hyvin taiteellinen. Katrilla oli suuren lapsikatraansa lisäksi kaksi karjalalaista kasvattipoikaa. Martinniemeen muutti myös Katrin sisko Mari. Hän meni naimisiin 1937 Pistojärven Suvannosta kotoisin olleen Jaska Rotosen, Naimin pikkuserkun, kanssa. Mari kosi. He olivat toisiinsa hyvin rakastuneita ja vielä vanhuksina kulkivat joka paikkaan käsi kädessä. Etenkin Marin suureksi suruksi avioliito jäi lapsettomaksi.

Marin ja Jaskan kihlajaiskuva

Olga asui perheineen aluksi myös Sanginjoella, ei kuitenkaan samassa talossa veljensä kanssa vaan kauempana Sanginjoentien tienhaarassa. Isoniemet muuttivat sittemmin Utajärven Juorkunaan Särkijärvelle. Olga uudessa talossa kerrottiin kummittelevan kurkkumätään tai keuhkotautiin kuolleiden lasten haamuja, jotka kulkivat hirsien raoista. Olga avasi ulko-oven ja nostatti luontonsa sekä noitui haamut pois. Tämä rauhoitti tilannetta huomattavasti. Tosin Helvi muistaa, että aina Kopolassa käydessään hänen koiransa meni aina sängyn alle itkemään. Se ei viihtynyt siellä laisinkaan. Olga toimi Utajärven seudulla ”kuolettajana” eli eräänlaisena saattohoitajana. Kerran Olga pyysi Helvin mukaan kuoletusreissulle. He menivät erään vanhan muurin kamariin. Vanhus veteli viimeisiä henkäyksiään. Olga risti kuolevan kädet, ”pomiloi” siinä ja painoi sitten kuoleman jälkeen silmät kiinni sekä peitteli ruumiin. Tämän jälkeen hän vielä rukoili vainajan sielun puolesta.

Isoniemen perhe

Marilla oli puolestaan parantajantaitoja. Paransipa hän kerran oman lääkäriensäkin paiseet. Marilla oli myös omalaatuinen suhde eläimiin. Myöhemmin kun hän asui Ruotsissa, Marilla oli karhu eräänlaisena lemmikkinä, se piti kahvista. Marin mies Jaska taas oli verenpysäyttävä.

Nataliasta muistetaan, että hän piti huivia niskan taakse sidottuna, hänellä oli pitkä hame, hyvin ryppyinen naama ja hän oli kova paistamaan leipiä talon leivinuunissa. Natalie lauloi mummolleni kehtolauluna ”velisurmaajaa”. Natalie kuoli pitkään sairastettuaan Sanginjoella vuonna 1935. Muistetaan, että hän kuolinvuoteellaan kieräytti käsillensä kolmesti ja viittasi sitten uuninpankalle missä Jeremie tapasi nukkua. Kolmen vuoden sisällä Jeremie kuoli äkilliseen sairaskohtaukseen kauppamatkalla Utajärven seudulla. Heidät haudattiin Oulujoen hautausmaalle. Ajalle tyypilliseen tapaan vainajia säilytettiin kotona aitassa ja sinne tehtiin havupolku. Suriijat saattoivat sitten käydä katsomassa vainajia. Yleensä siellä sitten kävi koko kylän väki sekä sukulaiset ja ystävät.

Talvisotaan joutui sitten suvun nuorempi sukupolvi. Samppa itse ei sydänvikansa vuoksi joutunut rintamalle, vaan toimi suojeluskuntatehtävissä. Katrin pojista Mikko haavoittui vakavasti vatsaan. Haava mätäni ja Mikon selviytyminen oli hiuskarvan varassa, mutta hän toipui lopulta ja meni naimisiin sairaanhoitajansa kanssa. Olgan poika Isoniemen Samppa taas palellutti jalkansa. Katrin tytär Helga katsoi uudenvuodenyönä 1940 ”onnenpeilistä” tulevaisuutta. Hän näki pelistä lähestyvän ruumisarkun. Helgan aviomies Mikko antoi henkensä Suomen vapauden puolesta Kuhmon taistelussa samana vuonna. Tämän jälkeen ei peilistä enää ennustettu. Helga ei mennyt enää uusiin naimisiin, mutta asui sittemmin, piittaamatta muiden mielipiteistä, loppuikänsä avoliitossa.

Talvisodan aikana kauppaamme murtauduttiin ja sieltä varastettiin tavaraa. Varas jäi kiinni kun hän kauppasi kapakassa varastamiaan tuotteita. Eräs sanginjokelainen Kosken Mikko näki tämän ja soitti poliisit ja varas jäi näin kiinni. Varkaaksi paljastui pian eräs paikkakuntalainen sotilaskarkuri. Hän hirttäytyi lakanaan Kastellin putkassa heti samana yönä jouduttuaan kiinni. Vihollisen lentokoneet kulkivat usein Sanginjoen yli matkalla Ouluun. Silloin suojauduttiin menemällä metsään ja vetämällä valkoinen lakana päälle, jotta vihollinen ei näkisi. Helvi muistaa kun vapaussodassa taistellut Kinnusen Aale jäi pihalle tarkkailemaan ja huusi aina välillä kovalla äänellä "taas tuli perrkele yks ryssä alas!"

Myös Martinniemeä pommitettiin sodan aikana, mutta pommit tippuivat enimmäkseen mereen.

Kesällä 1940 tapahtui sellainen tapaus naapurissa jonka mummu muistaa vieläkin. Naapurin pariskunnalla oli tullut riita. Emäntä oli raskaana ja hänellä oli kaksi pientä poikaa. Hän vei nämä muka uimaan ja hukutti lapset. Tämän jälkeen nainen toi lapset pirttiin ja peitteli heidät sänkyyn. Naapurin isäntä tuli kotiin ja juoksi heti meillä huutaen ”Tulkaa katsomaan mitä M. on tehnyt lapsille!”. Samppa lähti paikalle ja Selma meni Holtin taloon, jossa oli puhelin, hälyttämään sairaanhoitajaa paikalle. Vanhempi poika oli kuollut, vaan nuorempi oli vielä henkitoreissaan. Häntä ei pystytty pelastamaan. Mummu sanoi että hän tuskin muistaa milloin Samppa olisi ollut vihasempi. Samppa otti tätä naista niskasta kiinni ja toi lasten luokse ja käski katsoa tekojensa jälkiä. Nainen oli kuitenkin niin sekaisin, että väitti lasten edelleen vain nukkuvan. Mummun ystävä, joka asui samassa talossa loppuikänsä, kertoi, että lankarullat lentelivät siellä öisin tämän tapauksen jälkeen. Mielenkiintoinen yksityiskohta on se, että vanhan kansanuskomuksen mukaan lasten haamut näyttäytyvät lankarullina.

Vuonna 1941 olivat toiveet korkealla. Saksalaisten sotilaskolonnat marssivat Sanginjoen tietäkin pitkin matkallaan itään. Uskottiin Saksan voimaan ja toivottiin bolshevikkien saavan kerrankin nenilleen. Naimin ja Selman mielessä Hitler nousi nyt presidentti Svinhufvudin rinnalle suosikkipoliitikkona koska hän uskalsi vastustaa venäläisiä. He hankkivat taloon myös Hitlerin kuvan jota pidettiin kunniapaikalla. Helvin muistaman mukaan naiset harjoittelivat kuvan edessä saksalaista tervehdystä. Samppa heitä siitä vähän kiusasi, jos se meni hänestä liian pitkälle. Pitkästä aikaa saatiin taas lisätietoja Vienaan jääneistä sukulaisista. Naimin vanhemmat olivat kuolleet Suvannossa jo ennen sotia. Kertoman mukaan iäkästä Miitrei-isää oli aiemmin bolshevikkien toimesta rangaistu juoksuttamalla häntä polkupyörän perässä köysi kaulassaan ja kädet sidottuina. Tällaiset kertomukset eivät olleet omiaan hillitsemään monien suvun jäsenien palavaa vihaa bolshevikkeja kohtaan. Hirvisalmen kylä ja sukumme talo siellä poltettiin puna-armeijan vetäytyessä 1941. Samppa sai nyt tehtäväkseen venäjänkielentaitoisena sotavankien vartioinnin. Hän oli vartijana varsin leppeä, sillä hänellä ei olisi ollut juuri

mitään mahdollisuuksia estää vankeja pakenemasta jos nämä olisivat yhdessä hyökänneet häntä vastaan metsässä.

Sampan pikkuserkku Takavaaran Paavo kuoli Taivalkoskella vuonna 1941. Hänen perheensä tuli asumaan Holtinkylään meidän naapuriimme vuokralle sodan aikaan. Paavon poika Samppa oli rintamalla ja kirjeenvaihdossa Helvin kanssa. Rintamalla oli myös muun muassa Marin mies Rotosen Jaska, joka haavoittuikin siellä.

Katrin vanhin poika Oskari ei malttanut sodan aikana pysyä poissa rikoksen tieltä. Oskari oli toisaalta koko perheen ”tavaranhankkija”, mutta toisaalta hänen rötöstelyään hävettiin ja asiasta vaiettiin. Kerran Oskari tuli käymään Sanginjoella varastamansa gramofonin kanssa ja he kuuntelivat Helvin kanssa levyjä koko yön ennen kuin häntä tultiin taas hakemaan. Oskaria syytettiin sittemmin varkaudesta Rovaniemellä ja hän kuoli tutkintovankeudessa Oulun vankilassa huhtikuussa 1944 virallisen syyn mukaan aivokasvaimen. Muut vangit kertoivat kuitenkin, että vartijat olisivat kiskoessaan tunnustusta iskeneet häntä pampuilla jalkapohjiin kunnes Oskari äkillisesti kuoli. Aivokasvain tosin selittänee Oskarin muuttuneen käytöksen ja täydellisen piittaamattomuuden kiinnijäämisen riskeistä. Hänen toimintansa oli täysin impulsiivista. Jos hän tahtoi jotakin, hän vain otti sen. Oskari oli kuitenkin Helvin kummi ja tämän tehtävän hän otti vakavasti. Ennen kuolemaansa Oskarin vielä yritti ottaa Helviin yhteyttä, mutta hänen asiansa jäi tuntemattomaksi.

Oskari Lehto ja hänen veljensä Pekka

Vuonna 1944 tilanne näytti muutenkin synkältä. Sota päättyi ja haave Vienan saattamisesta Suomen yhteyteen luhistui. Naiminkin kotitalo tuhoutui kun saksalaiset polttivat Suvannon kylän vetäytyessään. Vienan Karjalasta tulleet sukulaiset jäivät usein ensiksi Sanginjoelle (esim. Koukelon Anni, Vasaran Mari jne.), ennen kuin siirtyivät eteenpäin. Moni sukulainen lähti Ruotsiin. Mari lähti Jaska-miehensä kanssa keskellä yötä ilmoittamatta asiasta kenellekään. Samoin lähti moni Katrin lapsista; Aleks, Mikko ja Antti. Eräs "Kauton poika" kuljetti lähtijöitä veneellään. Vaikka moni oli Suomen kansalainen, heillä oli taustaa Karjala-kerhojen ja, Sampan erään serkun kautta mahdollisesti IKL:nkin, toiminnassa ja uskoivat voivansa jo siitäkin syystä joutua ongelmiin.

Neuvostoliittoon joutumisen pelko varjosti elämää myös Sanginjoella. Selmalla ei ollut edes Suomen kansalaisuutta, joten hän oli suurimmassa vaarassa. Nimismiehenä toiminut Kalle Länsitie kuitenkin lupasi lähettää poliisimies Sulo Timosen "vaikka yöllä" varoittamaan pidätyksestä etukäteen, että Selma ehtii paeta Ruotsin puolelle. Selmaa ei kuitenkaan tultu koskaan hakemaan ja ajan mittaan tilanne rauhoittui. Naapurimme Kalle Väyrynen kertoi Sampan kätkeneen kiväärin metsään heti sodan jälkeen, vaan tästä tapauksesta ei ole enempää tietoa.

Pian uskalsivat jo Ruotsiinkin lähteneet sukulaiset tulla käymään vierailuilla. Mari ja Jaska viettivät käytännössä kaikki kesät Sanginjoella. Katrin poika Mikko, joka oli sotainvaliditaiteilija, kävi myös usein kylässä. Kerran Mikko sai päähänsä koristaa Sanginjoen talon pirtin maalauksillaan, mutta Samppa ei ilahtunut. Hän uhkasi heittää Mikon tunkiolle jos tämä ei heti palauttaisi pirttiä entiseen kuntoonsa. Mikon ensimmäinen avioliitto päättyi monen sota-ajan avioliiton tapaan eroon, mutta siitä syntyi yksi tytär. Mikko meni uusiin naimisiin Lyyli Larismaan kanssa. He jäivät asumaan Ruotsiin.

Mikko Lehto

Aleksin vaimo Hilja jäi myös useimmiten Sanginjoelle koska hän ei tullut toimeen miehensä sisaren Helgan kanssa. Hiljalla ja Helgalla oli keskinäistä kilpailua molempien ollessa erittäin hyviä ruoanlaittajia. Helga oli myös (monen muun karjalaisnaisen kanssa) sillä kannalla, ettei suomalainen nainen ole tarpeeksi hyvä karjalaiselle miehelle.

Myös Suomen puolelta tehtiin vierailuja sukulaisten luokse Ruotsiin. Helvi kävi Marin ja Jaskan luona. Jaska oli töissä rautateillä ja riskinä miehenä veti yksinään raskaita junanvaunuja. Karjalaisten joukossa oli myös entisiä neuvostokansalaisia. Jaska epäili erästä H:ta neuvostoagentiksi ja käski Helviä varomaan puheitaan tämän seurassa.

Karjalaisten joukko alkoi jo sotien jälkeen osoittaa luonnollisen harvenemisen merkkejä. Olgan mies Heikki kuoli vatsasyöpään 1945, Natalien sisko Okahvie kuoli Oulujoella samana vuonna. Natalien sisaruksista viimeinen, Iro, kuoli 1949 Pudasjärvellä. Naimin isovelji Mikko oli jo kuollut Rantsilassa aiemmin mutta vuonna 1946 kuoli myös hänen nuorempi veljensä Teppo vatsakalvontulehdukseen. Veera (Fedossa) – sisko oli kuitenkin hengissä ja asui perheineen Ylikiimingissä, samoin Miitrei -veli, joka asui Pudasjärvellä.

Samppa, Naimi, Selma, Olga ja Helvi. Lapsi kuvassa on Helvin ystävän tytär Irmeli

Samppa jatkoi sodan jälkeen laukkukauppaa. Naimi piti kiinteää kauppaa yksin. Hän tuli hyvin toimeen asiakkaidensa kanssa. Kerran tuli kauppaan yksi kauempaa tullut lentojätkä. Hän tahtoi maksaa tuotteensa velaksi, mutta Naimi kieltäytyi koska hän ei tuntenut miestä. Tästä vihastuneena mies yritti iskeä häntä suurella läskikimpaleella, mutta toiset tukkilaiset huomasivat tämän aikeen. Mies sai sitten kunnan sakinhivutuksen, sillä tukkilaiset pitivät Naimista. Naimi oli hyvä ruoanlaittaja ja ompeli tyttärelleen monet puvut. Naimi puuhasi myös mielellään kasvimaalla.

Naimi sairasti kuitenkin palleatyrää. Lääkäreiden mukaan, hänellä ei ollut tarpeeksi vahvat vatsahapot, joten he suosittelivat, että Naimi söisi suolahappotabletteja. Näin hän myös teki, mutta se ei auttanut, pikemminkin päinvastoin. Hänellä oli ruokatorvensyöpä. Naimia hoidettiin niin hyvin kuin siihen aikaan oli mahdollista, mutta kyseessä oli vain viivytystaistelu. Naimi sai sairaskohtauksen kasvimaalla. Seuraavana yönä sairaalassa hän sai verensyöksyn ja kuoli lääkärin käsivarsille 19.6.1952. Naimin kuolema oli odotettu mutta tuli silti kovana järkytyksenä. Helvi hoiti kiinteää kauppaa Naimin sairastumisen jälkeen, mutta nyt katsottiin aiheelliseksi lopettaa se. Helvi jatkoi työtä kauppapulaisena Oulussa.

Laukkukauppiaan ammatilla oli omat vaaransa vielä 1950-luvulla. Mummun käydessä tansseissa tuli eräs kaukainen tuttu hakemaan häntä tanssimaan. Mies sanoi, että hänellä olisi hyvät kaupat tiedossa ja pyysi mummua kertomaan Sampalle, että hän ottaisi paljon rahaa mukaan. Kesken tanssien poliisi kuitenkin tuli paikalle ja vei miehen mennessään.

Hän oli surmannut miehen samana päivänä ja ilmeisesti suunnitteli ryöstömurhaa Sampankin varalle. Samppa piti monien muiden laukkukauppiaiden tapaan pistoolia mukanaan mahdollisten ongelmien torjumiseksi. Mummu kulki muuten mielellään tansseissa vaan Samppa ei häntä aina tahtonut sinne päästää. Kerran mummu lähti kuitenkin luvatta ajamaan pyörällä tansseihin. Matka päättyi lyhyeen kun Samppa heitti heinäseipään pyörän pinnojen väliin. Yhdellä kertaa mummu meni tansseista taksiin ja taksikuski kertoi edellisen asiakkaansa olleen outo mies jonka kassissa ”raudat kolisivat” ja jonka vaatteilla vaikutti olleen veritahroja. Myöhemmin selvisi, että kyseinen asiakas oli tappanut Muhoksen Sosossa neljä ihmistä vasaralla. Tämä Murhaaja-Kilpeläinen oli kuljeskellut myös Holtinkylän liepeillä. Samppa muisti jonkun tuttunsa tarjonneen Kilpeläiselle viinaryyppyä ja tämä oli kieltäytynyt todeten vihaisesti ”vielä tässä viinaa kun ei ole leipääkään”.

Tansseihin meni usein koko Sanginjoen nuoret. He menivät pyörällä talosta taloon ja keräsivät siten porukan kokoon. Usein Helvin kaverina näillä reissuilla oli hänen serkkunsa Sanni. Eräänä päivänä he menivät Helvin äidin siskon Veeran luokse. Veera sanoi, että nyt ei heidän Eskonsa ollut ”oikisuunnassa”. Esko oli suorittaessaan asevelvollisuuttaan mennyt sekaisin ja syyksi kerrottiin pikkuaivojen kuivuminen. Esko oli arvaamaton ja siksi naiset katsoivat parhaaksi piilottaa kaikki teräesineet, ettei hän saa mitään päänäpistöjä. Esko tuli sitten kaupungista ja naisten ihmetykseksi hänellä oli iso kasa puukkoja mukanaan. ”Nämä olivat alennuksessa” sanoi Esko. Kun Esko sittemmin joutui mielisairaalaan, häntä käytiin silloin katsomassa. Helvi kehoitti häntä silloin juomaan kahvinsa niin he tulevat käymään toistekin. Esko nappasi koko kiehuvan kuuman kahvipannun käteensä ja kaatoi koko sen sisällön alas kurkustaan.

Kylällä sattui näinä vuosina eräs omituinen tapaus. Vähän matkan päässä metsässä sijaitsi P:n mökki. Sanottiin siellä vietettävän ”huonoa elämää”. Karjalaiset pysyivät kuitenkin väleissä siellä asuneen perheen kanssa. Sen vanhaemäntä oli kerran löytänyt Naimilta kauppatokilla ladun varteen pudonneita tavaroita ja palautti ne hänelle koska omatunto ei antanut myöten pitää niitä. Mökin poika hankki itselleen mustan raamatun ja sitten alkoi tapahtua. Mökin vieressä oli oja ja lampi. Ojan yli vei ponttonisilta, mutta yhtäkkiä hevoset pillastuivat ja kieltäytyivät menemästä sillan yli. Mökin poika sanoi Helville, että siitä lähtien kun hän hankki mustan raamatun, piru herätti hänet yöllä ja pakotti lukemaan kirjaa aamuyöhön jolloin se meni lampeen. Lampi saikin pian kyläläisiltä nimen ”Pirunlampi”. Kerran kyläläisiä oli P:n mökissä pelaamassa korttia kun piru iski kavionsa ikkunaan. Naapurin Jaska puolestaan kertoi, että äkillinen tuulenpuuska oli heittää hänet lampeen. P:n perhe lähti eikä palannut enää. Talo jäi lahoamaan paikoilleen. Omituiset tapahtumat eivät kuitenkaan päättyneet tähän. Kerran Helvi ja Selma olivat marjassa Pirunlammen läheisyydessä. Ilta oli jo hämärtyvässä. Yhtäkkiä tieltä kuului hevosvaunujen ääntä. Metsä raikui vaunujen ja niistä kuuluvan naurunremakan äänistä ”aivan kuin olisi juhliä vietetty”. Naisten päästyä tielle se oli täysin autio. Ei

näkynyt vaunuja eikä edes rattaanjälkiä. Vaunut olivat kuitenkin selkeästi Pirunlammen suuntaan menossa. Jotkut marjastajat taas kuuluivat itseään kutsuttavan lammen läheisessä metsässä vaikka siellä ei ollut ketään. Myöhemmin P:n mökkiin tuli asumaan eräs kulkuri. Hän meni siellä sekaisin ja kävi varastamassa talikon. Tällä talikolla kulkuri sitten ajoi piruja takaa ja tuli romahduttaneeksi mökin katon. Poliisi vei hänet mennessään.

Varsinkin sotien jälkeen karjalaisuudesta oltiin hiljaa. Selma tosin tunnettiin kylällä "Karjalais-Selmana". Helvillä kun kävi kerran vieraita, hän sanoi Selmalle, että ei puhua koko ajan karjalaa. Vieraat tulivat ja sanoivat jossakin vaiheessa "taidatte murteesta päätellen olla karjalaisia". "Ka en tietykseni" vastasi Selma. Suomalaisten tiedot siitä, keitä karjalaiset olivat, ja miksi he olivat tulleet, alkoi hämärtyä. Ennen vasemmistolaiset pitivät karjalaisia luokkapettureina jotka olivat lähteneet ihanneyhteiskunnan. Sotien jälkeen taas moni vasemmistolainen yhdisti karjalaiset itään eli Venäjään positiivisella tavalla. Helvi kun kävi tansseissa, niin monesti vasemmistoon päin kallellaan olleet hakivat häntä mielellään tanssiin, koska yhdistivät hänet Neuvostoliittoon karjalaistaustansa vuoksi. Moni karjalainen oli kuitenkin varsin tyytymätön sodan jälkeiseen poliittiseen kehitykseen ja muisteli niitä aikoja jolloin "herrat olivat meidän puolella".

Katrin tytär Helka oli luonteeltaan varsin äkkipikainen. Helka oli entinen lotta ja kova oikeistolainen. Samppa meni kerran kiusallaan Helkan luokse ja sanonut tuovansa hyvää lukemista. Sitten hän antoi Helkalle työväenlehtiä. Siitäpä Helka suuttui pahanpäiväisesti. Hän otti Sampan kengät ja heitti ne ulkoportailta ja huusi: "Perkele lähet kyllä tiältä, Venäjän ystävä!" Helka oli nopea kuohahtamaan, mutta kyllä hän sitten leppyikin nopeasti.

Helga ja Katri Martinniemessä

Katrin poika Pekka oli myös kovan riitapukarin maineessa. Hän haastoi riitaa ihmisten kanssa niin tanssipaikoilla kuin linja-autossakin. Sanginjoellakin hän yritti Sampalle hangoitella vastaan, mutta ei oikein sitten voinut koska Samppa hommasi kaikille ruuat. Yleensä karjalaiset eivät kuitenkaan olleet erityisen kovia tappelemaan. Isoniemen Samppa tosin saattoi tanssipaikoilla tanssien välissä tempaista halon pinosta ja käydä tappelemassa.

Olgan tytär Maija meni yksin Suomen karjalaisen Oiva Sipposen kanssa. Isoniemen Samppa ei kuitenkaan ollut kovin innoissaan siskonsa avioliitosta, vaan näytteli hullua. Ensitapaamisen aikana hän juoksi ympäri puuta koettaen testata Oivan luonnetta. Oiva ei kuitenkaan tästä säikähtänyt. Oiva oli mukava ihminen. Hän ei kantanut kaunaa kellekään. Oivalla oli paljon ystäviä ja hän mielellään kulki ulkona. Oulussa "Matala" oli yksi hänen kantapaikoistaan.

Suvun keskuudessa tosin puhuttiin, että Maija oli käyttänyt Oivaan taikakonsteja saadakseen hänet pysymään. Olga vahvisti tämän väitteen ja sanoi Maijan turvautuneen "lemmennossatus" loitsuihin. Joissa oli käyttänyt apunaan omaa vertansa. Maijan ja Oivan häät Utajärvellä olivat varsin vilkkaat. Siellä syntyi oikea vanhanajan

kylätappelu kun Puolangalta tuli väkeä Holapan veljesten johdolla heinäseipäiden kanssa. Seurasi ankara tappelu, johon Samppakin olisi tahtonut osallistua, vaan mummoni pidätteli häntä Kinnusen pirtissä talon tyttöjen kanssa koska Samppa oli jo, ajan mittapuulla, vanha mies. Seuraavana aamuna miehiä makasi pitkin häätalon ympäristöä. Isoniemen Samppa ja Oiva olivat tapelleet, pitkiä halkoja apunaan käyttäen, yhdessä ja olivat nyt taistelutovereina ystävyksiä.

Maijan ja Oivat häät

Isoniemen Samppa sanoikin aina suvun miehille, että jos kotona on vaikeaa, niin Kopolassa on turvapaikka. Samppa oli pidetty seuramies. Hänen laajaan ystäväpiiriinsä kuului mm. laulaja Arvi Hänninen. Sampan luonteessa oli oma ilkkurinen vivahde ja hän mielellään teki piloja ihmisille, muun muassa tarjoamalla juomaa lasista jossa oli reikä. Kauppiaan uran epäonnistuttua Samppa toimi kuorma-auton ajajana. Sampan vaimo Julia oli Suomen karjalainen ja työskenteli opettajana. Julian ja Maijan välit olivat puolestaan hyvin huonot eikä Sampan avioliiton jääminen lapsettomaksi edesauttanut asiaa. Maijaa pidettiin muuten "katehena". Kerran hän epäili Kopolassa kulkevan varkaita. Maijalla oli vihreä saavi ikkunan alla jota hän piti merkinä, mikäli tulisi varkaita. Maijan mielestä talossa oli käyty luvatta ja hän taikoi epäilemälleen syylliselle rupia takapuoleen.

Kertoman mukaan taika onnistui. Yhdelle vihansa kohteelle Maija taas taikoi luupiikin käteen.

Kopolassa Isoniemien luona vierailtiin varsin usein. Siellä vietettiin monta hämyiltaa. Heikin kuoltua syöpään 1945 Olga jäi leskeksi. Samppa asui Olgan luona, mutta oli usein reissun päällä. Kerran kun siellä tuli käytyä Olga istui yksinään pimeässä kun oli sähköt katkaistu. Kohta hän kuitenkin sanoi "Vuottakkua vähäsen!" ja lähti köpöttämään ulos. Hän otti pitkän kangen ja kohta tuli sähköt. Isoniemen Samppa oli näyttänyt miten johdot piti laittaa. Aina ei Olga jaksanut olla yksinään Kopolassa. Samppa oli jättänyt hänet kerran sinne koiran vahdiksi. Olgalla oli kuitenkin halu päästä Sanginjoelle, joten hän tappoi koiran ja lähti kävelemään tätä noin 80 kilometrin matkaa. Samppa tuli pian Olgan saavuttua autolla perässä ja sanoi äkäisesti "koiran piessa olet tappan että piäset Sanginjoella!"

Isoniemen Samppa ja Salmi Samppa rakensivat yhdessä autotallin Kopolan yhteyteen. Kun työ oli puolivälissä, he riitautuivat keskenään. Helvin isä lähti pyörällä Sanginjoelle ajelemaan. Olga kysyi pojaltaan, että missä Samppa oli. Isoniemen Samppa joutui lähtemään autolla perään. "Lopetahan nyt se pyörällä ajaminen ja tule tänne autoon ja justih!" Autotalli jäi sille mylläkälle puolittain valmiiksi.

Salmi Samppa piti kovasti etenkin Tapio Rautavaaran musiikista. Hänen lempikappaleensa oli, kuten hevosmiehelle kuuluukin, "Hummani hei". Eräänä päivänä Sampan käytös kuitenkin herätti epäilyksiä. Hän oli epätavallisen hyvällä tuulella ja lauleskeli "vain vanha riimu on mun tallissain..." Siitäpä sitten käytiin tarkastamaan paikkoja ja eiköhän tallista löytynyt kaupungista tuotu nainen. Tämä naikkonen sai kuitenkin talon naisväeltä sellaiset lähdöt, ettei ikinä tullut takaisin.

Samppa hevosensa kanssa

Sanginjoki säilyi perheemme tukikohtana. Salmi Sampan sisarukset lapsineen kävivät usein kylässä ja viipyivät viikkotolkulla. Muitakin sukulaisia tuli toisinaan käymään.

Esimerkiksi Rohkimaisen Heikki ja hänen sisarensa Olga. Heikillä oli aina joku vitsi kun hän tuli ovesta "onnakko puikko pisti kätehen". Varsinkin marja-aikaan koko suku tuli poimimaan marjoja ja niitä sitten kaupattiin torilla. Illat ja etenkin yöt kuuluivat menneitä muistellessa ja vanhoja tarinoita kerratessa. Samppa saattoi joskus vähän ärjäistäkin naisväelle jos kello oli paljon, aikainen herätys ja jutut vain jatkuivat. Suomen olosuhteisiin oli sopeuduttu mutta kotiseutua Karjalassa ei unohdettu vaan se säilyi muistoissa. Moni pysyi karjalaisena myös silkkää uhmaa ja itsepäisyyttään. Asenne oli sen laatuinen esimerkiksi jos joku naapuri haukkui ryssäksi niin "mennään aijan vierustalle tanssimaan ripaskaa niin eiköhän sitä harmita". Oli tietenkin sellaisiakin sukulaisia jotka tahtoivat integroitua läheisemmin suomalaiseen yhteiskuntaan ja suomalaisiin ja tavallaan häpesivät näitä häpeämättömästi karjalaisia sukulaisia, eivätkä esimerkiksi kutsuneet häihin tai juhlatilaisuuksiin etteivät nämä nolaisi heitä. Tällaiset tapaukset kyllä muistettiin pitkään loukkauksina "meitä ei vuonna 1941 kutsuttu M:n häihin...". Karjalaiset pyrkivät kuitenkin kaikesta huolimatta pitämään yhtä. Mitä erimielisyyksiä heillä olikaan keskenään niin suku yhdistyi ulkopuolisen uhan edessä.

Aika kulki kuitenkin eteenpäin ja sen myötä tuli suuria muutoksia.

Katrin poika Pekka kuoli Kotkassa tulipalossa. Kertoman mukaan palon syynä oli se, että hän oli nukahtanut sänkyyn palava savuke kädessään. Suvun keskuudessa kuitenkin epäiltiin tämän väitteen todenperäisyyttä. Uskottiin, että riitaisa Pekka oli todellisuudessa tapettu. Tällainen murhaepäily tosin heitettiin ilmoille jonkun taholta miltei aina kun joku karjalaisista kuoli äkillisesti. Muutaman vuoden päästä kuoli Alekski Ruotsissa. Hänellä ei ollut lapsia Hiljan kanssa. Hilja ei kestänyt ajatusta elämästä ilman Aleksia, vaan riisti oman henkensä.

Naimin sisko Veera kuoli äkillisesti Ylikiimingissä. Hän ehti vain sanoa "Nyt maailma pimenee". Veeraa lähdettiin viemään autolla sairaalaan, mutta se oli turha sillä hän oli jo siirtynyt toiselle ilmalle.

Salmi Samppa oli kärsinyt pitkään sydänvaivoista. Hän sai voimalatyömaalla sairaskohtauksen, mutta selvisi siitä siksi aikaa että voitiin siirtää kotiin. Kotonaan Sanginjoella Samppa kuoli perheenjäsentensä ympäröimänä 22.11.1958. Hän sinnitteli hengissä vielä sen verran että saattoi nähdä Helvin vielä viimeisen kerran. Sampan hautajaisissa Rotosen Iikka avasi ruumisarkun, jotta Helvi sai vielä nähdä isänsä. Samalla varmistettiin, ettei häntä vahingossa haudattaisi elävältä.

Samppa noin vuonna 1958

Helvi ja Selma jäivät sitten kahdestaan Sanginjoelle. Lehmät ja hevoset pantiin pois. Sampan Mauseri myytiin Taistolle. Helvi meni naimisiin syntyjään kemiläisen hitsaaja Tauno Niemen kanssa. Isoniemen Samppa sanoi Taunolle ensitapaamisella "Jos olet oikealla asialla, niin saat jäädä, vaan jos et ole, niin tuossa on ovi ja voit lähteä!" Merja-tytär syntyi 1962. Kuullessaan Merjan syntymästä Selma ja Olga kävelivät Sanginjoelta sairaalaan Ouluun. Yö oli pimeä ja taivas täynnä tähtiä. Kun he saapuivat synnytyssairaalaan ja pyysivät näyttämään lasta, hoitaja nosti Merjan yhdestä jalasta ilmaan. Siitäpä muorit suuttuivat pahanpäiväisesti "piessa vie!"

Näihin aikoihin Helvi vaihtoi luterilaiseen uskoon. Ortodoksista rippikoulua Helvi ei käynyt eikä oikeastaan luterilaistakaan. Kauppa-apulaisena ollessaan hänellä oli apupoikana eräs Ikosen Seppo, joka piti silmällä, etteivät "Toppilan roistot" pääse rosvoamaan kaupassa. Seppo luki sittemmin papiksi. Kun Helvi meni vaihtamaan uskontoa, Seppo sanoi että hänen ei tarvitse käydä rippikoulua ja asia oli sillä selvä. Merja kuitenkin kastettiin alun perin ortodoksiksi.

Merja ei vauvana meinannut saada nukuttua kunnolla. Olga tutki hänet ja tuli siihen tulokseen, että Merjalla oli "itettäjä". Olga vei Merjan ovensuuhun, heilutti häntä siinä sekä sylki ja noitui minkä jälkeen Merja parani. Tämän jälkeen ei unensaannissa ollut vaikeuksia. Olga myös kylvetti Merjan saunassa erikoisella vastalla jotta hän ei saa länkisääriä. Erilaisia hauteita käytettiin myös parannuskeinona, yhteen tuli esimerkiksi turkinpippuria ja lamppuöljyä.

Selma asui yhdessä Sanginjoella Helvin, Taunon ja Merjan kanssa. Hän huolehti Merjasta, vaikka jotkut sukulaiset miettivät että "kumpi oikein huolehtii kummasta". Leikki-ikäisenä Merja kyllä keksi muoreille puuhaa. Kerran Helvi tuli kotiin ja huomasi Selman ja Olgan hyppivän tuoilta toiselle. Hän ihmetteli, että mitä oli tekeillä. Syyksi

osoittautui Merjan keksimä leikki "lattiaan ei saa koskea". Olga toi Merjalle niin paljon erilaisia leluja, että Maija tuli siitä kerrassaan kateelliseksi.

Selma

Olga alkoi iän myötä sairastella. Taudiksi paljastui aivokalvontulehdus. Häntä hoidettiin Espoossa asti, mutta tätä tautia ei voitu enää parantaa. Olga kuoli 9.6.1966. Isoniemen Samppa, joka ei ennenkään sylkenyt lasiin, alkoi äitinsä kuoltua käyttää alkoholia entistä enemmän. Kerran hän ajoi päissään kuorma-autollaan pahki Sanginjoen talon nurkkaan. Samppa otti velkaakin, mutta maksoi sen kuitenkin aina ajallaan. Kun Kopolassa käytiin kylässä, siellä saattoi joskus olla vähän huono siivo, mutta kun Helvi rupesti laittamaan paikkoja kuntoon, niin Samppakin innostui sitten siivoamaan. Isoniemen Samppa kuoli äkillisesti 1973. Hänen työkaverinsa Holapan veljekset, entiset tappelupukarit, ihmettelivät, että miksi Samppa ei tullut aamulla töihin. He koputtivat Kopolan ikkunaan, mutta vastausta ei kuulunut. Toinen veljeksistä tuli sitten ikkunan kautta sisälle. Samppa oli maannut sängyssä kuolleena. Muuten näyttänyt nukkuvan, mutta käsi oli retkahtanut sivulle. Samppa oli kertonut, että hänellä toisinaan otti rinnasta, mutta kun vain "viäntelettiy ta kiäntelettiy ni se sproaviutuu (asettuu)". Sampan hautajaisissa oli hyvin kuuma ja Merja pyörtyi. Hän heräsi myöhemmin sängyssä ja huomasi, että lakana oli vedetty hänen päänsä yli kuin vainajalla. Ilmeisesti kyseessä oli Maijan tekemä pila. Helga otti kovaäänisesti yhteen Maijan kanssa Merjan pyörtymisen johdosta ja sanoi "tiesinhän mie ettei tiälä sua ni mitänä syyvä". Hän kaivoi käsilaukustaan eväitä ja antoi

Merjalle "ensiavuksi". Osittain tähän riitaan vaikutti Sampan vaimon Julian sukulaisille lähettämä kirje, jossa hän syytti Maijaa veljensä taloudellisen ahdingon hyväksikäytöstä ja toivoi tälle nälkään kuolleen ”Keräsen isännän” kohtaloa. Maijakin jäi pian leskeksi. Oiva kuoli yllättäen sydänkohtaukseen onnikkapysäkillä matkalla ostamaan pukua Lahdesta. Maijan kertoman mukaan hänen ruumiiltaan oli viety kaikki arvoesineet. He eivät saaneet lapsia eikä Maija mennyt uudelleen naimisiin. Hän kuoli 20 vuotta veljensä jälkeen 1993.

Selma huolehti Merjasta parhaansa mukaan ja oli hänelle kuin oma isoäiti. Kerran Selma ja Merja olivat Sanginjoen ylittävällä ponttonisillalla kun Selma putosi jokeen. Selma oli vähällä hukkua vaan Merja piti häntä kädestä kiinni ja huusi apua niin lujaa kuin noin viisivuotiaasta lähti. Naapurin Martta tuli silloin avuksi ja Selma saatiin pelastettua. Suuri muutos etenkin Selmalle oli se, että kesällä 1967 Sanginjoen vanhasta talosta muutettiin Taunon rakentamaan uuteen taloon. Vanha talo oli liian lähellä tietä ja se sai siksi purkutuomion. Lopullisesti talo purettiin kuitenkin vasta 1971. Uuden talon tieltä taas oli purettava vanha talli ja navetta. Rannalla ollut saunakin meni tulipalossa. Selma kärsi sydänsairaudesta ja joutui siksi lääninsairaalaan. Merja ikävöi häntä kovasti ja lauloi laulua "Lennä mun lempeni laulu". Merja lauloi myös lääninsairaalan muille potilaille ja sai siitä palkaksi makeisia. Helvi kun näki karkit, hän suuttui uskoen tytön ottaneen ne luvatta, vaan sairaanhoitajattaret kertoivat Merjan ansainneen ne laulullaan. Selman tautia ei voitu kuitenkaan parantaa. Hän kuoli lääninsairaalaan 28.12.1967. Sisaruksista vanhin Katri kuoli alle vuoden kuluttua 28.8.1968. Mari oli kuitenkin vielä hengissä ja hän kävi Jaskan kanssa Sanginjoella joka kesä kuolemaansa 1988 saakka. 1990-luvulla saatiin selville Ustenien kuolleen Siperiassa 1980.

Merjan piti mennä kansakouluun ja katsottiin parhaaksi, että hän opettelee puhumaan suomea äidinkieltänsä karjalan sijaan. Ei ollut hyvä erottautua liiaksi. Näin sitä sitten ainakin ulkoisesti integroiduttiin suomalaiseen yhteiskuntaan kulttuuri ja kieli kotioloissa säilyttäen.

Helvi, hänen tyttärensä Merja ja tyttärenpoika Sami